

НОВІТНІ ФОРМИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

THE NEWEST FORMS OF NON-CASH PAYMENTS ARE IN CONTEXT OF INCREASE OF COMPETITIVENESS OF BANKS

УДК 336.717

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-92>**Пасічник І.В.**

к.е.н.,

доцент кафедри «Фінанси, банківська
справа та страхування»Харківський навчально-науковий інститут
Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи»**Лозовий С.В.**

студент

Харківський навчально-науковий інститут
Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи»**В'язовий С.М.**

аспірант

Харківський навчально-науковий інститут
Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи»

У статті розглянуто інноваційні банківські продукти, пов'язані з проведенням безготівкових розрахунків у контексті підвищення конкурентоспроможності банків. Проаналізовано переваги та недоліки безготівкових розрахунків. Досліджено основні тенденції розвитку безготівкових платежів і технології самообслуговування клієнтів банків в Україні, висвітлено напрями подальшого розвитку безготівкових платежів і систем самообслуговування. Узагальнено статистичні показники стосовно платіжної інфраструктури в Україні та трендів розвитку операцій, проведених із використанням безготівкових платіжних засобів. Доведено, що активізація безготівкових розрахунків дає змогу істотно зменшити витрати щодо підтримки готівкового обігу та стає додатковим джерелом залучення коштів населення у національну економіку загалом і банківський сектор зокрема. Зроблено висновок, що для забезпечення власної конкурентоспроможності, розширення клієнтської бази та забезпечення ефективного розвитку банківські установи повинні постійно працювати над упровадженням нових інноваційних форм безготівкових розрахунків.

Ключові слова: банківські продукти, безготівкові розрахунки, платіжні картки, конкурентоспроможність банку, інновація, cashback.

В статье рассмотрены инновационные банковские продукты, связанные с прове-

дением безналичных расчетов в контексте повышения конкурентоспособности банков. Проанализированы преимущества и недостатки безналичных расчетов. Исследованы основные тенденции развития безналичных платежей и технологий самообслуживания клиентов банков в Украине, освещены направления дальнейшего развития безналичных платежей и систем самообслуживания. Проведен обзор статистических показателей относительно платежной инфраструктуры в Украине и трендов развития операций, проведенных с использованием безналичных платежных средств. Доказано, что активизация безналичных расчетов дает возможность существенно уменьшить расходы по поддержке наличного обращения и становится дополнительным источником привлечения средств населения в национальную экономику в целом и банковский сектор в частности. Сделан вывод, что для обеспечения собственной конкурентоспособности, расширения клиентской базы и обеспечения эффективного развития банковские учреждения должны постоянно работать над внедрением новых инновационных форм безналичных расчетов.

Ключевые слова: банковские продукты, безналичные расчеты, платежные картки, конкурентоспособность банка, инновация, cashback.

The article considers innovative banking products related to the non-cash payments in the context of improving competitiveness of banks. The advantages and disadvantages of the non-cash payments are analyzed. Advantages of non-cash over cash settlements for bank clients are determined: convenience of payments for goods, works, services, reliability, practicality; for banks there are the increase of competitiveness and prestige, optimization of expenses related to cash flow. The basic tendencies in development of non-cash payments and self-service technologies of banks' clients in Ukraine are investigated, directions for further development of non-cash payments and self-service systems are highlighted. The statistics on the payment infrastructure in Ukraine and the trends in the development of non-cash transactions are generalized. The current state of the Ukrainian banking system and development forecasts for the near future make us aware of the relevance of such a characteristic of a banking organization as innovation. Constant adherence to the principles of innovation policy is a major factor in the success of any bank. At the present stage of development of the financial market under the permanent influence of scientific and technological progress, the life cycle of banking services is rapidly reduced, competition is intensified, and the requirements of the consumer for banking services and methods for obtaining them are increasing. In order to survive in such conditions, a commercial bank is forced to update its services, look for new areas of activity, improve its production and management processes constantly. It is proved that the expansion of non-cash payments makes it possible to reduce the cost of supporting cash circulation significantly and becomes an additional source of raising public funds to the national economy as a whole and the banking sector in particular. The tendency of the banking services market development is distinguished, they are the permanent modifications of the external environment, the intensification of competition, first of all. It is concluded that in order to ensure their own competitiveness, expand the customer base and ensure effective development, banking institutions must constantly work on introducing new innovative forms of non-cash payments.

Key words: banking products, non-cash payments, charge cards, competitiveness of bank, innovation, cashback.

Постановка проблеми. У процесі розвитку економічних відносин, технічних та організаційних інновацій однією з нагальних проблем є сьогодні проблема підвищення прозорості діяльності суб'єктів господарювання, їхніх грошових потоків за рахунок поширення та оптимізації безготівкових розрахунків. Система безготівкових розрахунків відіграє важливу роль у розвитку національної економіки, а саме сприяє зменшенню частки тіньового сектору економіки та стійкості грошового обігу та підвищенню активності населення

як учасника банківської системи країни тощо. На сьогоднішньому етапі розвитку вітчизняної банківської системи для безготівкових розрахунків характерний безперервний розвиток і видозміна технологій, застосовуваних під час їх здійснення, вони стають одним головних каналів розширення клієнтської бази банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на виняткову актуальність, дослідження проблем розвитку електронних банківських послуг у сфері розрахунків широко відобра-

жаються у працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Теоретико-методологічними питаннями розроблення, впровадження та реалізації банківських послуг присвячено роботи таких учених, як Ю. Бажал, Дж. Ван Дейн, А. Гальчинський, М. Міллер, Х. Мінські, Ф. Мишкін, Р. Мертон, П. Туфано, Дж.К. Ван Хорн, Дж. Фіннерті, Л. Федулова, У. Шарп.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних положень та методологічних підходів до розвитку банківських послуг у сфері безготівкових розрахунків зробили провідні вчені-економісти: О.Д. Вовчак, І.Я. Карчева, І.С. Кравченко, Л.С. Співак, В. Прушківський, І.О. Трубін, Т.С. Шалига та ін.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є аналіз стану системи безготівкових розрахунків в умовах цифровізації економіки України, дослідження нових банківських продуктів та їхнього впливу на конкурентоспроможність банків.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток економіки засвідчує, що сфера послуг, включаючи банківські, відіграє у ній головну роль. Банківські послуги, що почали активно розвиватися наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, стали потужним джерелом розвитку не лише фінансової сфери, але й міжнародної економіки загалом. Сьогодні банки є одним з найбільш впливових суб'єктів економіки, а банківські послуги визначають вектори економічного розвитку не лише окремих регіонів, але й цілих країн.

Характерною тенденцією розвитку ринку банківських послуг є перманентні модифікації зовнішнього середовища, передусім – загострення конкуренції. Дослідження показують, що в сучасних умовах відбувається кардинальна трансформація характеру банківської конкуренції та особливостей формування конкурентних переваг банків. В Україні посилення конкурентної боротьби дедалі більше змушує банки змінювати стратегію з традиційної на клієнтоорієнтовану, за якої першочерговим завданням банку стає максимальне задоволення інтересів і потреб клієнтів. Завдяки тим зручностям, які надають нові інструменти розрахунків, які стали альтернативними засобами готівці, електронні банківські послуги із застосуванням нових форм безготівкових розрахунків набувають широкого застосування в Україні.

Переваги безготівкових розрахунків перед розрахунками паперовими грошима очевидні: зручність оплати за товари, роботи, послуги, надійність, практичність – для клієнтів банку; підвищення конкурентоспроможності та престижу, оптимізація витрат, що пов'язані з оборотом готівкових грошей – для банків [1].

Однією з основних причин, які перетворюють конкуренцію у банківському секторі на головний чинник його розвитку, є конкурентна боротьба, що йде за споживача, яка приводить до розши-

рення асортименту послуг та витіснення з ринку неякісних. Задля того, аби успішно існувати у конкурентному середовищі, протидіяти як банкам-конкурентам, так і конкуруючим небанківським організаціям, залучати до користування своїми банківськими послугами клієнтів і бути при цьому не лише прибутковою, але й надійною та стійкою фінансовою установою, кожен банк повинен мати високий рівень конкурентоспроможності шляхом введення нових банківських продуктів та послуг. Найбільш перспективним напрямом нині є нові форми безготівкових розрахунків.

Згідно з дефініцією, що надає Національний банк України, безготівкові розрахунки (cashless payments) – перерахування певної суми коштів із рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [2].

Оскільки безготівкові розрахунки мають важливе значення для подальшого розвитку національної економіки, потрібно розглянути їхні переваги, серед яких:

- Підвищення бази оподаткування від прозорого ведення бізнесу. Перехід на безготівковий розрахунок дозволяє податковій службі та банкам контролювати рух грошових коштів юридичних і фізичних осіб.

- Зниження обсягів тіньової економіки та декриміналізація. Зменшуються можливості відмивання грошей, хабарництва, ухилення від сплати податків.

- Скорочення витрат: обслуговування грошового обігу, друк банкнот тощо. Перехід на безготівкові розрахунки зменшує витрати на карбування, друкування та обслуговування готівки.

- Підвищення захисту від шахрайських дій (пограбування, підроблення банкнот тощо). Оскільки кошти знаходяться на особистому рахунку, злочинцям складніше ними заволодіти.

- Розширення клієнтської бази за рахунок додаткових переваг, акцій (cross-sales, co-brand, cash-back, rewards)

- Зростання комісійного доходу, ліквідності.

- Зниження ризику неповернення коштів збільшує доступність і здешевлює кредитування як для підприємств, так і для населення.

- Зручність у використанні (досить мати платіжну карту або взагалі телефон чи смарт-годинник, щоб зробити оплату).

- Доступ до додаткових сервісів та можливостей (Apple pay, Android pay, Google pay, e-banking)

- Можливість отримувати доходи легальним шляхом (уникнення зарплат «у конвертах»).

Хоча використання безготівкових розрахунків і має велику кількість переваг, все ж є чинники, які

заважають швидкому темпу зростання обсягів їх використання, серед яких можна виділити:

- Слабкий рівень законодавчої бази щодо регулювання безготівкових розрахунків
- Недостатній рівень розвитку інфраструктури та кількості безготівкових операцій серед населення країни.
- Більшість сум грошових коштів провадиться за рахунок готівкових.
- Недовіра населення до банківських установ.
- Слабкий рівень фінансової грамотності громадян.
- Наявний невисокий рівень платоспроможності населення.
- Відсутній інтерес у особи, яка займається підприємницькою діяльністю, до введення безготівкових розрахунків у власну справу.

На наш погляд, одним із головних кроків із розширення й активізації безготівкових розрахунків повинна стати оптимізація інфраструктури для використання розрахункових карт, мобільних гаманців, оплати через інтернет тощо.

На ринку України спостерігається стабільний позитивний тренд зростання частки безготівкових операцій та платіжної інфраструктури. Як можна побачити на рис. 1, кількість платіжних терміналів у динаміці з 2016 по 2019 рік постійно збільшується. Лише у I кварталі 2019 року кількість платіжних терміналів зросла на 3% і становить 306,2 тис. штук, кількість торговельних POS-терміналів та

суб'єктів господарювання, які приймають платіжні картки, також має висхідну динаміку (збільшилася на 4% до 289,6 тис. штук та на 2% до 212,2 тис. штук відповідно). Кількість банкоматів знизилася до 19,9 тис. штук (на 0,4%), що може свідчити про поступову відмову від готівкового способу розрахунків та адаптацію населення до безготівкових розрахунків. Розглядаючи забезпеченість населення терміналами в географічному розрізі, можемо констатувати, що найменшою кількістю таких пристроїв на 1 мільйон населення оснащені Луганська, Донецька та Закарпатська області.

На рисунку 2 наочно проілюстровано, що клієнти все ще використовують готівку у своїх розрахунках. Але спостерігається зростаюча динаміка використання безготівкових розрахунків. І цей розрив поступово зменшується.

Така тенденція вказує на те, що клієнти все ж мають певну недовіру до банківських установ, а також слабку обізнаність у правилах використання банківських послуг. Хоча, якщо розглядати кількість операцій, тут можна побачити суттєву різницю між готівковими операціями та безготівковими (рис. 3). Це свідчить про те, що банками був вибраний правильний вектор розвитку вдосконалення власних послуг і правильна маркетингова політика щодо збільшення кількості безготівкових операцій.

Для підвищення інтересу суб'єктів господарювання й населення України до безготівкових роз-

Рис. 1. Платіжна інфраструктура України

Джерело: [3]

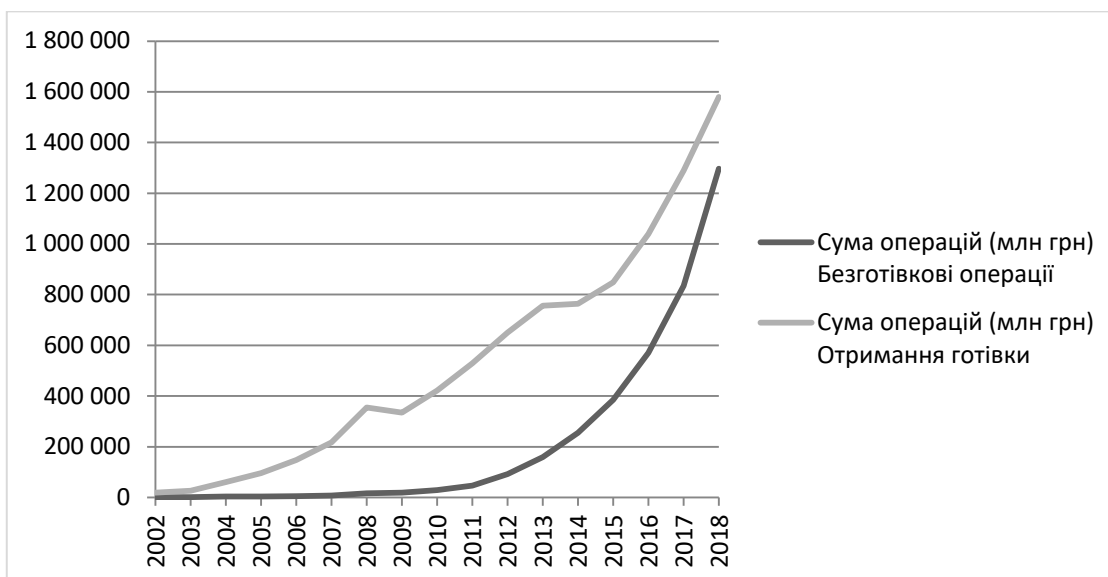

Рис. 2. Динаміка сум готівкових та безготівкових операцій

Джерело: [3]

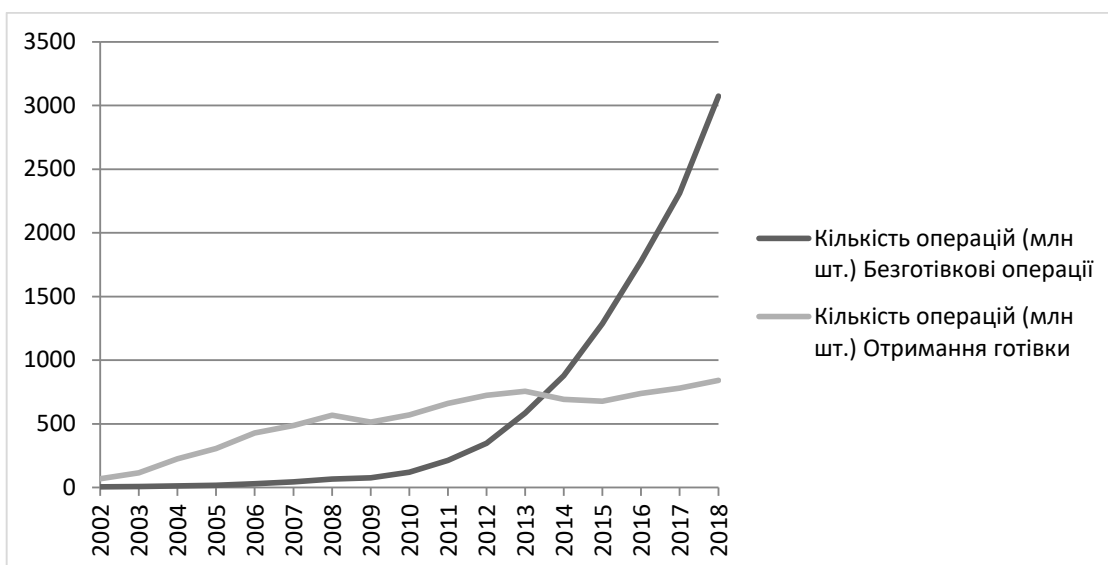

Рис. 3. Динаміка кількості готівкових та безготівкових операцій [3]

Джерело: [3]

рахунків, беззаперечно, потрібні глибші зміни у сферах законодавства, безпеки та підвищення фінансової грамотності українців. Саме зміна звичок споживачів та мотивація оплат у безготівковій формі має основний вплив на темпи розвитку вітчизняної економіки.

Сучасний стан банківської системи України і прогнози розвитку на найближче майбутнє змушує усвідомити актуальність такої характеристики банківської організації, як інноваційність. Постійне дотримання принципів інноваційної політики є головним чинником успіху будь-якого банку[4]. На сучасному етапі розвитку фінансового ринку під

перманентним впливом науково-технічного прогресу швидко скорочується життєвий цикл банківської послуги, загострюється конкуренція, підвищуються вимоги споживача до банківських послуг та способів їх одержання. Щоб вижити в таких умовах, комерційний банк змушений постійно оновлювати свої послуги, шукати нові сфери діяльності, удосконалювати свої виробничі та управлінські процеси.

Однією з новацій, що дає змогу залучити клієнтів до безготівкових розрахунків, є система cashback, яка, незважаючи на простоту своїх процесів, дає вагомий маркетинговий результат [5].

Принцип дії цієї системи полягає в тому, що, коли покупець придбав товар за допомогою картки, магазин платить комісію банку, а банк повертає частину цієї суми у вигляді відсотків покупцю. Нині в Україні cashback сплачують «Альфа-Банк», Monobank, OTP Bank та інші банки.

Наступним етапом новацій стало введення 1 листопада 2017 року системи Google Pay, а 17 травня 2018 року – Apple Pay, які дали змогу своїм клієнтам прив'язувати банківські рахунки у системі та розплачуватися телефоном, який наділений системою NFC, або smart-годинником з такою ж системою.

Відповідно до дослідження компанії KPMG 2019 року, банківську систему України протягом десятиліття очікують глобальні трансформації, пов'язані з розквітом штучного інтелекту, який буде слугувати фінансовим консультантом для споживачів банківських послуг; створення нових каналів комунікації з клієнтами та широким упровадженням цифрових валют і нових форм розрахунків [6].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можна дійти висновку, що для забезпечення власної конкурентоспроможності, розширення клієнтської бази та забезпечення ефективного розвитку банківські установи повинні постійно працювати над упровадженням нових інноваційних форм безготівкових розрахунків. Перехід до масових безготівкових розрахунків дасть змогу істотно зменшити витрати щодо підтримки готівкового обігу та стане додатковим джерелом залучення коштів населення у національну економіку загалом і банківський сектор зокрема.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Діденко Сергій. Економіка майбутнього: тенденції та перспективи розвитку безготівкових розрахунків в Україні: веб-сайт. URL: <https://ua.news/ua/ekonomika-majbutnogo-tendentsiyi-ta-perspektyvy-rozvytku-bezgotivkovykh-rozrahunkiv-v-ukrayini/> (дата звернення: 23.11.2019).

2. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті // Постанова Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22.

3. Учасники платіжного ринку зможуть детальніше аналізувати поведінку держателів платіжних карток та тенденції розвитку ринку Офіційний сайт Національного банку України : веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=96085848&cat_id=55838 (дата звернення: 23.11.2019).

4. Що відбудеться з банками до 2030 року. Дослідження: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/09/19/651791/> (дата звернення: 23.11.2019).

5. Пантелєєва Н. М. Фінансові інновації в умовах цифровізації економіки: тенденції, виклики та загрози. Класичний приватний університет. 2017. № 3. С. 69–70.

6. Радова Н.В. Передумови забезпечення конкурентоспроможності банків України. Економіка і Суспільство. 2017. № 8. С. 659–665.

REFERENCES:

1. Didenko Serhii. Ekonomika maibutnoho: tendentsii ta perspektyvy rozvytku bezgotivkovykh rozrahunkiv v Ukraini: veb-sait. Available at: <https://ua.news/ua/ekonomika-majbutnogo-tendentsiyi-ta-perspektyvy-rozvytku-bezgotivkovykh-rozrahunkiv-v-ukrayini/> (accessed 23 November 2019).

2. Instruksiia pro bezgotivkovi rozrahunkiv v Ukraini v natsionalnii valiuti // Postanova Pravlinnia Natsionalnogo banku Ukrainy vid 21.01.2004 r. № 22.

3. Uchasnyky platizhnoho rynku zmozhut detalnishe analizuvaty povedinku derzhateliv platizhnykh kartok ta tendentsii rozvytku rynku Ofitsiyni sait Natsionalnogo banku Ukrainy: veb-sait. Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=96085848&cat_id=55838 (accessed 23 November 2019).

4. Shcho vidbudetsia z bankamy do 2030 roku. Doslidzhennia: veb-sait. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/09/19/651791/> (accessed 23 November 2019).

5. Pantielieieva N. M. (2017) Finansovi innovatsii v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky: tendentsii, vyklyky ta zahrozy [Financial innovation in the digital economy: trends, challenges and threats]. Classical Private University, no. 3, pp. 69–70.

6. Radova N. V. (2017) Peredumovy zabezpechenia konkurentospromozhnosti bankiv Ukrainy [Preconditions for ensuring the competitiveness of Ukrainian banks]. Economy and Society, no. 8, pp. 659–665.

Pasichnyk Iryna

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance and the Financial
and Economic Security
Kharkiv Educational and Scientific Institute
State Higher Education Institution "Banking University"

Lozovyi Serhii

Student
Kharkiv Educational and Scientific Institute
State Higher Education Institution "Banking University"

Viazovyi Serhii

Postgraduate Student
Kharkiv Educational and Scientific Institute
State Higher Education Institution "Banking University"

THE NEWEST FORMS OF NON-CASH PAYMENTS ARE IN CONTEXT OF INCREASE OF COMPETITIVENESS OF BANKS

Relevance of the research. In the process of developing technical, economic and organizational relations and their innovative components, there is a need to control the transparency of the activities of economic entities, improve their cash flows by expanding, optimizing and creating a non-cash payments secure system, which will be able to satisfy the needs of customers. Since the system of non-cash payments plays an important role in the development of the national economy, it is the continuous development and modification of technologies used in their implementation that accordingly remain distinctive, they become one of the main channels of expansion of the bank's client base.

Purpose of the article. To analyze and provide the qualitative assessment of the state of development of the non-cash payments system, to distribute the latest financial services and products in different spheres of economy and among different segments of the population by the banking system of Ukraine. Also, to point out the level of development of non-cash payments in the banking sector of the economy, using certain examples. To identify the problems at the present stage, which impede and hinder the development of these processes, as well as to outline measures to accelerate the improvement of the banking sector of the economy in Ukraine, taking into account the solutions to the problems described in the article.

Methodology. To achieve the purpose of the article, the following research methods were applied: diagram and tabular methods, factor analysis, data synthesis, comparison, analogy, scientific abstraction and generalization.

Results. Presently, banks are one of the most significant business entity, and banking services determine the trajectories of economic development not only in individual regions but also in whole countries.

The tendency of the banking services market development is distinguished, they are the permanent modifications of the external environment, the intensification of competition, first of all. The researches show that in the present context there is a radical transformation of the nature of banking competition and the peculiarities of the formation of banks' competitive advantages. In Ukraine, the intensification of competition is increasingly forcing banks to change strategy from traditional to customer-oriented, whereby the highest priority of the bank is to satisfy customers' interests and needs. Due to the convenience of new payment tools that have become an alternative means of cash, electronic banking services with the new forms of non-cash payments are becoming widespread in Ukraine.

The advantages and disadvantages of the non-cash payments are analyzed. Advantages of non-cash over cash settlements for bank clients are determined: convenience of payments for goods, works, services, reliability, practicality; for banks there are the increase of competitiveness and prestige, optimization of expenses related to cash flow.

Practical value. Such sustainable development can be achieved through the expansion of non-cash payments by optimizing and increasing the branching of the banking infrastructure for the use of charge cards, mobile wallets, Internet payments, etc. Also, more profound changes are needed in the areas of legislation, security and financial awareness of the Ukrainians. It is the change in consumer habits and the motivation for non-cash payments that has a major impact on the pace of development of the domestic economy. As the life cycle of banking services is reducing rapidly, competition is intensifying, consumer demands for banking services and ways of obtaining them are increasing, commercial banks must also upgrade their services, seek new business areas, improve their production and management processes. Switching to mass non-cash payments makes it possible to reduce the cost of supporting cash circulation significantly and becomes an additional source of raising public funds to the national economy as a whole and the banking sector in particular.